

FRANCE BEVK: ČRTICE.

V STAREM PARKU.

Sredi malega mesta pod južnim solncem, je stal starodaven park, z visokimi drevesi, krivih, temnih debel, obzidan z visokim zidom, vlažnim, temnim, porastlim z mahom in s praprotnjo. Parku niso kratile divje prostosti vrtnarjeve škarje, grablje in lopata. In ravno to je dajalo tej, mej zidovi zaprti okolici, tisto posebnost, ki je privezala ljudi nase s tako silo, da so cele dolge solnčne popoldneve preždeli v skrivnostni senci, kot bi bili to kratki trenutki. — Drevje najrazličnejših vrst je rastle ali z vrhovi skupaj, ali v bežni bojazni drug od drugega, malo in veliko, vse križem, pripuščeno prirodi sami. Steze speljane brez načrta, klop, kjer nisi mislil nanjo, trata skrita med grmovjem... V okrogli, zatemneli kotanji so plavale ribe med visoko pramenasto travo in kamenjem, favn sredi kotanje je bil ves pokrit z neko zelenkasto snovjo. Na gredicah so se cvetice drenjale v tesnem boju z zelenim plevelom. Sredi parka pa je stal v krogu nekaterih zelo visokih dreves, na nekoliko vzvišenem prostoru kamenit paviljon, podprt z osmerico jonskih stebrov.

V vsem tem neredu je bil čudovit red in lepota. In ko sem stopil skozi vežo velikega, v renesanskem slogu sezidanega poslopja, se mi je vselej zdelo, da sem stopil v nov svet, ki ga ne urejuje roka sedanjega človeka, kjer si komaj kak ptič upa zapeti, kjer se komaj sapica igra, kamor ne seže krik z ulic ne solnce dneva... Tu se niso igrali otroci s pestunjami, ne prepirali penzijonisti.

Komaj deset ljudi nas je prihajalo sem, skoraj vsak dan in če katerega ni bilo, smo gledali začudeno na tisto stezo in klop. Vsakdo izmed nas je imel namreč izbrano svojo stezo in svojo klop. In nikdar nismo stopali na lastnino drugega, ne sedali v njegov dom. Če je prišel tujec, smo ga gledali molče in začudeno: odkod ta? Vsak nepoklicanec se je hitro oddaljil iz naše okolice, kot bi ga bilo strah tihote mraka in ljudi. Delali nismo ničesar, le redko je kdo bral. Samo hodili smo tja in sem po steptanem pesku, eni naglo, nekoliko nervozno, drugi počasi in mislili ter živeli neko mistično življenje... Jaz, par sivolasih gospodov, nekaj stark, gospodičen... Tu tam smo sedeli in zrlili na košate veje in visoke vrhove dreves... ali na tla... premikali ustnice. Kot bi se v tem svetu zaklenil človek sam vase in začel tek novih misli...

Govorili nismo med seboj drugače nego s pogledi, kot bi se bali besed v tej tihoti. — Čez dolgo me je pričela zanimati samo starka, katere steza se je držala moje. Imela je razgled preko paviljona na vhod v vrt. Prihajala je vsak dan ob določeni uri, s prekrizanima, velima rokama, kot bi molila, hodila po stezi z lahkimi koraki v mehkih čevljih ali sedela na klopi, a gledala je neprestano na vhod, kot bi od tam pričakovala koga vse dni, a ne pride, kljub temu, da starki trepetajo vela ustna in lica in ji beli lasje izpadajo na ramo. Pogostokrat je vstala nenadoma s klopi, dasi sključena, se je zravnala v svoji zelo čudni, sicer lepi staromodni obleki in gledala kot s polmrtvim pogledom na vhod. Zatrepetale so ji obrvi... Nič!... Tupatam se je ustavila na stezi in sklonjena zrla v tla.

Dvakrat sem se hotel približati starki, pa se mi je ustavil korak na potemnelem, vlažnem pesku, prerastlem s travo.

Nekoč se je starka zopet ustavila in gledala v tla. Sklonila se je naenkrat in iskala nekaj po pesku, celo z velimi prsti je pobrskala. Lasje so ji padli izpod čudnega pokrivala skoraj na ramo. Približal sem se tiho po pesku in se ustavil tik nje.

»Kaj iščete? Ali naj pomagam?«

Dvignila se je naglo, zaobrnila glavo in me pogledala s pol začudenim, pol izprašujočim pogledom, kot človek, ki se prebudi iz sanj: imela je sive oči.

»Nič.«

In napravila je kretnjo, kot bi bila nevoljna, da motim. »Nič!« Oddaljila se je kot zasačena pričem prepovedanem, kot bi jo bilo sram.

Tudi jaz sem v zadregi ostal na mestu. Najraje bi bil v svoji še bolj razdraženi radovednosti stopil za njo, pa sem se vrnil na svojo klop. Del sem komolca na kolena in glavo v dlani in mislil... Bilo mi je nazadnje žal, da sem jo motil v njeni samotni, da sem hotel prvi kršiti red v našem kraljestvu. Morda je čudovita starka v staromodni obleki užaljena nad tem — in se ne vrne več...

Naenkrat je zaškrtal pesek pred menoj. V hipu sem dvignil glavo: bila je starka. Začuden sem razširil oči, ko sem jo videl pred seboj kot skešanega otroka, s tistim pogledom, ki ga ne pozabim nikoli.

»Gospod!...«

»Že dobro... Oprostite, da sem...«

»Gospod, res sem iskala nekaj...«

Pogledal sem v njen obraz, pripravljen na vse, nekoliko plah...

»Ali ste hudi name?«

»Ne! Nikakor ne! Nasprotno, jaz sem Vas neprijetno motil... Sedite!«

Sedla je... V njenih očeh sem videl, da mi ima nekaj povedati, ali sem samo verjel svoji želji. Ko pa sva sedla drug poleg drugega, ona vedno obrnjena z obrazom proti vhodu, sva molčala, kot da iščeva vsebine in začetka svojega pogovora in se bojiva banalne besede.

»Lep kraj je tu. Park pozabe...«

Starka me je pogledala globoko v obraz.

»Motite se, gospod. Park življenja je to. Vse se obnovi v njem... vse... vse... Slišim poltiho govorico iz moje mladosti, vidim stvari, ki jih zdaj več ni... Vse, česar tam zunaj ne občutim več, občutim tu, česar tam zunaj ne vidim, vidim tu, četudi samo za trenutek...«

Odločno so zvenele te besede. Težke bele koralde so ji zaropotale med prsti, da se jih je skoraj prestrašila. Potem je pripovedovala dalje.

»Ta park je popolnoma tak, kot je bil pred petdesetimi leti. Le bolj mladosten je bil takrat, se mi zdi. Samo postaral se je malo in to je še lepše, ko ves ostali svet misli, da se je pomladil. Da, nekatera drevesa so razpadla, a zrastle so nova na njih mesto. Ko pridem sem in me zaprejo ta debela od vnanjega sveta, se mi zdi, da živim tisto dobo daleč nazaj, da slišim zvoke od tedaj, šum tedanje noše, mislim, da so iste stare hiše tam zunaj teh zidov in tedanje življenje na ulicah... Zato nosim tudi staromodno obleko, da se vživim popolnoma. Vse lepše je bilo tedaj, moj dečko. Zdaj je vse skrito... Takrat je bil razbojnik res razbojnik in se ni sramoval svojega imena in kdor je bil plemenit, je bil tudi v resnici plemenit... Ljubezen je bila v resnici ljubezen in njen pomen se ni zlorabil... Saj dovolite... tam v pesku sem nekaj iskala in zato Vam povem. Poznala sem še tako ljubezen.

Tam ona hiša ob vhodu je bila last kneginje... — Zdaj so tam notri pisarne. — Jaz sem bila v njeni službi dolgo vrsto let, da sem se v tem postarala.

Bila je lepa, visoka gospa, z belim, čisto belim obrazom in temnimi lasmi. Nosila je svilene obleke: te so se tako lepo podale njenemu telesu. Brez cvetic ni bila. Še ko njenega moža ni bilo več, je nosila temnordečo cvetko. Kadar je govorila, je govorila počasi in njene sinje oči so mirno počivale na človeku. Nikdar se ni razjezila. Stregli smo ji kot otroku. Cela hiša je bila po njeni volji urejena,

Aj, kakšna je bila njena spalnica, postelja z baldahinom in nad posteljo zlat angelček s puščicami — kakšna dragocenost! Samo jaz sem smela tja notri. Oni dan sem šla, da vidim to sobo: miza stoji na tistem mestu, preobložena s papirji. Vprašala sem... saj se skoraj ne spominjam, kaj sem vprašala... Spodili so me s smehom. Kolikokrat je blaga lepa gospa tam jokala, da so bile mokre svilene zavese.

Knez je bil močan človek, ostrega in prodirajočega pogleda. Redko je bil doma, a tedaj smo se ga bali radi stroge zunanosti, dasi smo bili drugače v besedi in srcu prepričani, da je dober mož in smo ga radi imeli. Kneginja ga je pa silno ljubila. Opazila sem, kako je bila nekoliko plaha pred njim, mala, trepetajoča, kot mi služabniki, toda radi tega ga je morda še bolj ljubila. Cele popoldneve ga je čakala pred oknom in vezla njegovo ime v prt... Kadar je prišel, kako je vzplamenela! Spominjam se, ko je odšel po daljšem opravku v tuje kraje in se ni vrnil...

Kako ga je ona čakala! Vsakega diha, lista, pozdrava od njega. Vse to je moglo le redko prihajati. Ona je mislila samo nanj, čakala samo nanj. Odpovedala je vse obiske in veselice. V ta park je hodila z menoj, sedela, sprehajala se, kot da jo mori zlá slutnja in gledala neprestano na vhod. Jaz sem bila sprva vedno par korakov od nje. Hodila sem nazadnje z njo, kot bi bila istega rodu, sedela na klopi in govorila. Zaupala mi je ljubezen in trpljenje popolnoma in v samotni svoje bolesti se je ponižala, da mi je bila prijateljica. Meni je to zdaj tembolj padlo na srce... Pričela sem se tudi jaz bati za gospoda. Spočetka morda površno, samo iz sočutja, hvaležnosti, da mi izkazuje kneginja tako milost. Toda pozneje sem se bala zanj popolnoma resnično, vsaka moja misel je bila nanj, da, celo rada sem ga imela, srce mi je trepetalo za njegovo usodo, gledala sem proti vhodu... Gospé tega nisem omenila, da z njo vred trpim... Pozneje sva govorili malo, le spogledali sva se včasih in vzdihnili.

Nekoč se je gospé odlučil z zlate zapestnice biser in padel v pesek. Iskali sva ga in ga nisva mogli najti. In ne vem, kaj, da je kneginja rekla: 'Kadar ga dobiva, se vrne knez'. Spogledali sva se za trenutek, kot bi si ne verjeli. Vendar sva od tedaj iskali biser z vsem hrepenenjem in bolestjo, ne radi bisera samega... in se ozirali na vhod. Do večera in drugi dan, tretji dan... Prebrskali sva vse, preobrnili, pregledali vsak pesek, enkrat, dvakrat... Kneginja je klečala na kolenih in njene bele roke so bile črne, razrezane od peska. In vendar je naslednji dan zopet pokleknila na

stezo... Nastopni zopet... Otročja se mi je zdela, celo smejati se sem jo videla tistikrat...

Ko sva nekega dne klečali v pesku, so zalajali psi, sel je prinesel novico...

Ko se je prebudila iz nezavesti in prebolela prvi udarec, je spoznala in občutila vso praznoto še vse huje... Zahotela je upanja tembolj... Šli sva v park in ko sva bili v senci teh dreves, je dejala:

„Saj ga še vedno čakam...“

In zopet sva gledali na vhod in iskali v pesku.

Spočetka sem se bala, da je kneginja zblaznela, toda, ko sva se vrnili v palačo, se je na stopnicah razjokala.

Od tedaj sva bili vsak dan v parku. Palača ji je bila pekel, tam jo je vsak predmet spominjal, da ga ni več. Tu je pozabila vse in živela življenje upanja. Park se ni spremenil.

„Ko najdeva biser, bo prišel.“

Tu je bil njen svet, za drugega ni marala, drugega ni poznala. Tu so splahnela njena lica in ledja, nagubala se koža, zasivel prvi las. Mislila sem, da bo ljubezen ugasnila... Ni! Oči so ji žarele kot prvi dan in srce kot srce mladenke. Jaz sem se starala z njo... Kolikokrat se je ovila njena koščena roka krog mojega vratu: „O, ko bi mogla razodeti!“

Vedeli sva vsak po svoje, toda nisem mogla več tako čuvstvovati, kot enkrat, ko sem skoraj sama ljubila kneza, trepetala zanj... Moje srce se je staralo. Iz navade sem iskala s kneginjo biser, iz navade zrla na vhod... O jaz sem dobro vedela, da ga ne bo, ker nisem rabila utehe in pozabljenja.

Slednjič je kneginja nenadoma umrla. Ko sva se nekega dne vrnili iz parka, je oblekla svetlo obleko iz mladosti: „V tej obleki sem bila najbolj nježova.“ Potem ni rekla ničesar več in je umrla.

Tu so razprodali vse, jaz pa sem šla k svoji sestri. Tam nisem mogla biti... Svet je troobrazen, moj dečko, zato sem se vrnila semkaj. In zdaj se mi zdi, da se zopet sprehajam s kneginjo po tem parku, šepetam z njo besede, gledam na vhod... Morda, da sem se vrnila iz navade, ko ne morem drugače živeti, kot da gledam na vhod in iščem biser, saj v srcu ne verujem na vse to.

Toda, moj dečko, jaz sem se vrnila radi lepote... Tam zunaj je postalo vse grše. Tu se to ne čuti. Tu je lepota ljubezni kneginje, njenega pričakovanja, lepota stotisočerih pogledov na vhod in iskanja bisera. Lepota ne izgine. Ko sem iskala trenutek preje sama biser, sem bila za hip prepričana, da pride, če ga najdem. Ko gledam proti vhodu, me objame prijetno čustvo: „Če se

zdaj prikaže?“ Tedaj bi zavriskala. Kolikokrat se zjočem, ko pridem domov... Radi lepote igram vlogo kneginje, taka je bila njena ljubezen, moj dečko; dasi mi je srce za vse otopelo, to ljubezen in z njo ta park še ljubim...

Zlagala sem se bila, da ne iščem ničesar, iskala sem biser... Zdaj sem povedala.«

Molčal sem.

Njene oči so se uprle na vhod v park in zrle, zrle, kot da stoji ta trenutek tam knez. Potem je vstala, priklonila se molče in odšla počasi, počasi... Z gubami njene staromodne obleke se je stresla. Nato je izgubila za ovinkom v senci dreves... Zdelo se mi je, kot da ne pride več nazaj.

»KAKO JE BILO?«

»Kako je bilo?«

»Saj res, kako je bilo?«

Vsi so gledali v me kot v nekaj čudežnega, ki vse ve, ki je doživel bogvekaj, ki nosi vse v svojem srcu in svoji glavi tisoče in tisoče stvari, katere čakajo, da jih razodenem. Jaz pa nisem vedel v resnici ničesar, prav ničesar, prvič, ker sem ves tisti čas živel v omotici, drugič, ker sem imel eno samo željo, priti nazaj in pozabiti, kar je ogabnega. Zdelo se mi je, da sem neskončno srečen, ko vidim svoje drage obraze, za las izpremenjene sicer, a vendar... Najraje bi bil samo molčal, gledal in se neprestano smehljaj, neprestano smehljaj...

»Kako je bilo vendar?«

»Kako naj je bilo? Jaz ne vem, kaj hočete? Jedel in spal sem vsak dan, včasih tudi nisem jedel in spal vsak dan... Včasih na dežju, na solncu... no, kaj hočete?«

»Nič drugega?«

Tako so me gledali že samo pri teh besedah in zdelo se mi je, da so celo zadovoljni z odgovorom, dasi so pač morali vedeti, da sem človek, ki jem in spim...

»No, in nadalje?«

»Kaj nadalje? Česa hočete?«

»Ali... ali... no, če je zelo pokalo, če...?«

»Da, pokalo je, bobnelo... Če natančno pomislim, je zelo pokalo. In kaj hočete s tem? Tu ne poka. Ali niste zadovoljni?... Skoraj bi dejal, da mi še danes šumi v glavi. Toda, kaj s tem? Povejte, kdo je ta čas doma umrl?...«

»No, kaj še?...«

Neznosni so mi bili ti pogledi, vsi vrpti vame, izprašujoči, željni in žejni, da sem bil med njimi kot jagnje med zvermi, jaz, ki sem imel eno samo željo, nagledati se njih milih obrazov.